

PARADOKS EKONOMİ, SOSYOLOJİ VE POLİTİKA DERGİSİ

PARADOKS ECONOMICS, SOCIOLOGY AND POLICY JOURNAL

ISSN: 1305-7979

2017, Cilt/Vol: 13, Sayı/Num: 1, Page: 15-28

PARADOKS
Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi

Editör / Editor in Chief

Doç. Dr. Elif KARAKURT TOSUN

Editör Yardımcıları/Co-Editors

Doç. Dr. Sema AY
Dr. Hilal YILDIRIR KESER

TARANDIĞIMIZ INDEXLER

Dergide yayınlanan yazılardaki görüşler ve bu konudaki sorumluluk yazarlarına aittir. Yayınlanan eserlerde yer alan tüm içerik kaynak gösterilmeden kullanılamaz.

All the opinions written in articles are under responsibilities of the authors. None of the contents published cannot be used without being cited.

Yayın ve Danışma Kurulu / Publishing and Advisory Committee

Prof. Dr. Veysel BOZKURT (İstanbul Üniversitesi)
Prof. Dr. Marijan CINGULA (University of Zagreb)
Prof. Dr. Recai ÇINAR (Gazi Üniversitesi)
Prof. Dr. Aşkın KESER (Uludağ Üniversitesi)
Doç. Dr. Sema AY (Uludağ Üniversitesi)
Assoc. Prof. Dr. Mariah EHMKE (University of Wyoming)
Assoc. Prof. Dr. Ausra REPECKIENE (Kaunas University)
Assoc. Prof. Dr. Cecilia RABONTU (University "Constantin Brancusi" of TgJiu)
Doç. Dr. Elif KARAKURT TOSUN (Uludağ Üniversitesi)
Doç. Dr. Emine KOBAN (Gaziantep Üniversitesi)
Doç. Dr. Ferhat ÖZBEK (Gümüşhane Üniversitesi)
Doç. Dr. Senay YÜRÜR (Yalova Üniversitesi)
Dr. Zerrin FIRAT (Uludağ Üniversitesi)
Dr. Murat GENÇ (Otago University)
Dr. Hilal YILDIRIR KESER (Uludağ Üniversitesi)

Hakem Kurulu / Referee Committee

Prof. Dr. Hamza ATEŞ (Kocaeli Üniversitesi)
Prof. Dr. Veysel BOZKURT (İstanbul Üniversitesi)
Prof. Dr. Marijan CINGULA (University of Zagreb)
Prof. Dr. Recai ÇINAR (Gazi Üniversitesi)
Prof. Dr. Kemal DEĞER (Karadeniz Teknik Üniversitesi)
Prof. Dr. Mehmet Sami DENKER (Dumlupınar Üniversitesi)
Prof. Dr. Bülent GÜNŞOY (Anadolu Üniversitesi)
Prof. Dr. Ömer İŞCAN (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Vedat KAYA (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Sait KAYGUSUZ (Uludağ Üniversitesi)
Prof. Dr. Aşkın KESER (Uludağ Üniversitesi)
Prof. Dr. Serap PALAZ (Balıkesir Üniversitesi)
Prof. Dr. Ali Yaşar SARIBAY (Uludağ Üniversitesi)
Prof. Dr. Abdülkadir ŞENKAL (Kocaeli Üniversitesi)
Prof. Dr. Veli URHAN (Gazi Üniversitesi)
Prof. Dr. Sevtap ÜNAL (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Sevda YAPRAKLI (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Uğur YOZGAT (Marmara Üniversitesi)
Doç. Dr. Gül ATANUR (Bursa Teknik Üniversitesi)
Doç. Dr. Tülin ASLAN (Uludağ Üniversitesi)
Doç. Dr. Sema AY (Uludağ Üniversitesi)
Doç. Dr. Arzu ÇAHANTİMUR (Uludağ Üniversitesi)
Doç. Dr. Ceyda ÖZSOY (Anadolu Üniversitesi)
Doç. Dr. Elif KARAKURT TOSUN (Uludağ Üniversitesi)
Doç. Dr. Doğan BIÇKI (Muğla Üniversitesi)
Doç. Dr. Canan CEYLAN (Uludağ Üniversitesi)
Doç. Dr. Elif ÇOLAKOĞLU (Atatürk Üniversitesi)
Doç. Dr. Kadir Yasin ERYİĞİT (Uludağ Üniversitesi)
Doç. Dr. Mithat Arman KARASU (Harran Üniversitesi)
Doç. Dr. Emine KOBAN (Gaziantep Üniversitesi)
Doç. Dr. Burcu KÜMBÜL GÜLER (Kocaeli Üniversitesi)
Doç. Dr. Ahmet MUTLU (Ondokuz Mayıs Üniversitesi)
Doç. Dr. Nilüfer NEGİZ (Süleyman Demirel Üniversitesi)
Doç. Dr. Veli Özer ÖZBEK (Dokuz Eylül Üniversitesi)
Doç. Dr. Ferhat ÖZBEK (Gümüşhane Üniversitesi)
Assoc. Prof. Dr. Cecilia RABONTU (University "Constantin Brancusi" of TgJiu)
Assoc. Prof. Dr. Ausra REPECKIENE (Kaunas University)
Doç. Dr. Abdülkadir ŞENKAL (Kocaeli Üniversitesi)
Doç. Dr. Gözde YILMAZ (Marmara Üniversitesi)
Doç. Dr. Senay YÜRÜR (Yalova Üniversitesi)
Yrd. Doç. Dr. Aybeniz AKDENİZ AR (Balıkesir Üniversitesi)
Yrd. Doç. Dr. Cantürk CANER (Dumlupınar Üniversitesi)
Dr. Murat GENÇ (Otago University)
Dr. Enes Battal KESKİN (Uludağ Üniversitesi)

BURSA'DA KENTLİLİK BİLİNCİNİN OLUŞUMUNDA BURSASPOR'UN ROLÜ VE YEREL MEDYANIN ÖNEMİ

Yrd.Doç.Dr.Ersoy SOYDAN
Kastamonu Üniversitesi İletişim Fakültesi
ersoy.soydan@gmail.com

ÖZET

Türkiye'nin dördüncü büyük kenti olan Bursa geçtiğimiz yüzyılın en çok göç alan kentlerinden biri olmuştur. Osmanlı İmparatorluğunun ikinci başkenti olan Bursa, Cumhuriyet döneminde Balkanlar'dan Kafkasya'ya kadar geniş bir coğrafyadan gelen göçmenlere ev sahipliği yapmıştır.

Göçmenlerin doğup, büyüdükları toprakları unutup, yeni kentlerine alışmaları oldukça zahmetli ve uzun bir süreçtir. Farklı coğrafyalardan kente göçen Bursalıların belki de buldukları tek ortak nokta ise Bursaspor olmuştur. Bursa'daki başka hiç bir aidiyet Bursaspor kadar birleştirici değildir. Günümüzde Bursaspor'u tutmak, Bursalılar tarafından Bursa'yı sevmekle ve ona sahip çıkmakla eşdeğer kabul edilen bir olgudur. Etnik, dini, sınıfsal ya da siyasal farklılıklar Bursaspor'un maçlarında unutulmaktadır. Böylece Bursaspor taraftarı yalnızca Bursaspor'un değil, kentin de bir parçası olduğunu hissetmektedir. Aynı zamanda Bursaspor kentin en büyük moral değerlerinden biridir. Bursaspor'un galip geldiği haftalarda sanayi üretiminde artış olduğu bile öne sürülmektedir.

1963 yılında kurulan Bursaspor aynı zamanda Türkiye'nin ilk kent takımıdır. Bursaspor'u diğer kentlerde kurulan takımlar izlemiştir. 2010 yılında Türkiye Ligi şampiyonu olarak Trabzonspor'un ardından şampiyonluğu Anadolu'ya taşımıştır. Bu şampiyonlukta teknik kadro ve oyuncuların başarısı kadar kentin kenetlenmesi ve onbinlerce kişiyle deplasmanlara gidilmesi büyük rol oynamıştır. Bursaspor'un kent yaşamında bu denli ön planda olmasında ise son derece güçlü olan yerel medya büyük rol oynamıştır.

Bu çalışmada farklı coğrafyalardan kente gelen göçmenlerin Bursalı kimliğini kazanmasında Bursaspor'un rolü ve yerel medyanın önemi üzerinde durulacaktır. Yöntem olarak literatür taraması kullanılmıştır. Çalışmanın kapsamı Bursa-Bursaspor ilişkisiyle ve futbolun kent yaşamındaki olumlu işlevinin anlatımıyla sınırlıdır.

Anahtar Kelimeler: Bursa, Bursaspor, göçmen, kentlilik bilinci.

ABSTRACT

Bursa which is the fourth largest city of Turkey, has been one of the cities which received the most migration of the past century. Bursa which is the second capital of the Ottoman Empire, has hosted immigrants from a broad geography extending from the Balkans to the Caucasus during the Republican era.

It is a long and painful process for immigrants to forget the land where they grew up and get accustomed to their new cities. Bursaspor has been the only common point that the citizens of Bursa who migrated from different geographical regions to the city meet. No other belonging in Bursa is as unifying as Bursaspor. Supporting Bursaspor today is considered to be a phenomenon equal to loving Bursa and protecting it by the citizens of Bursa. Ethnic, religious, class or political differences are forgotten during Bursaspor matches. Thus, the Bursaspor supporter feels to be a part of not only Bursaspor, but also of the city. Bursaspor, in the mean time, is one of the greatest morale values of the city. It is even pointed out that there is an increase in industrial production in the weeks when Bursaspor has won

Bursaspor, founded in 1963, is also the first city team of Turkey. The teams established in other cities have followed Bursaspor. In 2010, as the champion of Turkish League, it carried the championship to Anatolia after Trabzonspor. In this championship, the unification of the city and going to the displacement matches have played a great role as well as the success of the technical crew and the players. The local media which is immensely powerful has played a great role for Bursaspor to be in the forefront of the city life so much.

In this study, the role of Bursaspor and the importance of the local media will be discussed in the immigrants coming from the different geographical regions obtaining the identity of Bursa citizenship. The literature scanning has been used as the method. The scope of the study is limited to the Bursa-Bursaspor relationship and the positive function of football in urban life.

Key Words: Bursa, Bursaspor, immigrant, urbanism consciousness

GİRİŞ

19. ve 20.yüzyıl boyunca aldığı iç ve dış göçlerle demografik yapısı şekillenen Bursa kenti Balkanlar'dan Kafkasya'ya kadar geniş bir coğrafyadan gelen göçmenlere ev sahipliği yapmıştır. Günümüzde Türkiye'deki 81 ilin tamamından ve başta Balkanlar olmak üzere yurtdışından göç alan kentte yaşayanların neredeyse yarısı Bursa nüfusuna kayıtlı değildir. Göçmenlerin yeni geldikleri kente alışıp, kendilerini Bursalı hissetmeleri bir hayli uzun ve zahmetli bir süreçtir. Farklı coğrafyalardan Bursa'ya gelip, burada yaşamaya başlayanları bir araya getiren en önemli ortak payda ise Bursaspor olmuştur. Bursa'daki başka hiç bir aidiyetin Bursaspor kadar birleştirici olmadığı söylemek olanaklıdır. Zira Bursaspor'u tutmak, Bursalılar arasında Bursa'yı sevmekle ve ona sahip çıkmakla eşdeğer kabul edilen bir olgudur. Kente karşı aidiyet duygusu hissetmek, kenti sahiplenip, korumak, kentlilik bilincinin oluşumu için gerekli olan unsurların başında gelmektedir. Bursaspor'un maçlarında etnik, dini, sınıfsal ya da siyasal farklılıklar unutulmaktadır. Böylece Bursaspor taraftarı yalnızca Bursaspor'un değil, kent de bir parçası olduğunu hissetmektedir. Aynı zamanda Bursaspor kentin en güçlü markası ve en büyük moral değerlerinden biridir. Bursaspor'un galip geldiği haftalarda sanayi üretiminde artış olduğu kentin ileri gelenlerince dile getirilmektedir.

1963 yılında kurulan Bursaspor Türkiye'nin ilk kent takımıdır. Beş kulübün birleşmesi yöntemi ve kent ismi verilerek oluşturulan ilk kulüp Bursaspor'dur. Bursaspor'u aynı yöntemi uygulayarak kurulan diğer kent takımları izlemiştir. Bursaspor, Türk futbolunda 2010 yılında üç büyüklerin egemenliğini yıkmış ve Türkiye Ligi şampiyonu olarak Trabzonspor'un ardından şampiyonluğu Anadolu'ya taşımıştır. Bursaspor'un kent yaşamında bu denli ön planda olmasında son derece güçlü olan ve "Küçük Bab-ı Ali" olarak adlandırılan yerel basın büyük rol oynamıştır.

Bu çalışmada farklı coğrafyalardan kente gelen göçmenlerin Bursalı kimliğini kazanmasında Bursaspor'un rolü ve yerel medyanın önemi üzerinde durulacaktır. Yöntem olarak literatür taraması kullanılmıştır. Çalışmanın kapsamı Bursa-Bursaspor ilişkisiyle ve futbolun kent yaşamındaki olumlu işlevinin anlatımıyla sınırlıdır.

1.BİR GÖÇMEN KENTİ OLARAK BURSA

Geçtiğimiz yüzyılın en çok göç alan kentlerinden biri Bursa olmuştur. Osmanlı İmparatorluğunun ikinci başkenti olan Bursa, Balkanlar'dan Kafkasya'ya kadar geniş bir coğrafyadan gelen göçmenlere ev sahipliği yapmıştır. Bu nedenle Bursa için bir "göçmen kentidir" demek yanlış bir ifade olmaz. Bursa, 20.yüzyılın başında özellikle yurtdışından, 1970'li yıllarda artan sanayileşme nedeniyle de yurtdışından büyük bir göç dalgasına maruz kalmıştır.

Bursa, Osmanlı'nın kuruluş ve yükseliş dönemlerinde ekonomideki hızlı gelişmesi ve güven ortamı dolayısıyla, doğu bölgelerinden gelen Türk ya da Müslüman ya da başka dinlerden kişilerin göç ve yerleşmeye özendikleri bir merkez olmuştur. Osmanlı'nın gerileme ve çöküş sürecinde de Bursa göç almayı sürdürmüştür. 19.yüzyılın başlarından itibaren Osmanlı, Avrupa ve Kafkasya'daki topraklarını yitirdikçe, bu bölgelerde yaşayan Türkler ve farklı etnik kökenlerden Müslümanlar Bursa ve çevresine göç etmiştir. Bursa, özellikle 93 Harbi olarak adlandırılan 1877–1878 Osmanlı–Rus savaşından sonra Balkanlar'dan ve Kafkasya'dan; 1912'deki Balkan Savaşının ardından da Bulgaristan, Yunanistan ve Yugoslavya'dan yoğun göç almıştır. Yalnızca 93 Harbinden sonra Balkanlar'dan ve Kafkaslar'dan Bursa'ya yaklaşık 64,000 kişinin göç ettiği bilinmektedir. Kafkasya kökenli Çerkesler Karacabey-Mustafakemalpaşa yöresine, Gürcü kökenliler ve Artvinli göçmenler il çapında yüksek kesimlere ve Bursa merkezine, Balkan göçmenleri de ova köylerine ve kent/kasaba merkezlerine yerleştirilerek yeni köy ve mahalleler kurulmuştur. (BA; C:1, 292-294) Balkan Savaşı sonrasında 81.265 kişi; Kurtuluş Savaşı sonrasında imzalanan "mübadele" anlaşması uyarınca 35 bin kişi Bursa ve çevresine yerleştirilmiştir. (Bursa Defteri, 2013:55-56) Cumhuriyet döneminde de dış göç almayı sürdüren Bursa, 1950'lerden itibaren, başta Bulgaristan olmak üzere Balkanlardan göç etmek zorunda kalan Türklerin en fazla tercih ettikleri kent olmuştur. 1951 yılında yaklaşık 154 bin kişinin, 1968 yılında da 115 bin kişinin yurtdışından Bursa'ya göç ettiği bilinmektedir. 1989 yılından itibaren Bulgaristan'da Todor Jivkov yönetiminin baskıları ve Yugoslavya'nın dağılım sürecinde Balkanlarda yaşanan çatışmalar nedeniyle Bursa'ya yeni toplu göçler gerçekleşmiştir. Bu süreçte de 200 bini aşkın kişinin Bursa'ya yerleştiği sanılmaktadır.(BA; C:1, 294-298)

Öte yandan kent merkezinde bir Organize Sanayi Bölgesi'nin kurulması ve 1960'ların başlangıcından itibaren hızlı bir sanayileşme sürecine girilmesiyle birlikte, Bursa özellikle Doğu, Güneydoğu Anadolu ve Karadeniz bölgelerinden yoğun iç göç almaya başlamıştır. Sanayideki hızlı gelişme, 1980'den sonraki dönemde özellikle kent merkezinde nüfus patlamasına ve bunun sonucu olarak da çarpık kentleşmeye neden olmuştur. Kente yakın yerleşimlerin çevresinde başlangıçta imara aykırı olarak kurulan sanayi tesisleri, zaman içinde yeni sanayi bölgelerinin ve bu sanayi bölgeleri çevresinde de yeni yerleşim yerlerinin oluşmasına yol açmıştır. Osmanlı döneminden bu yana süren dış ve iç göçler sonucunda Bursa'nın demografik yapısı kozmopolit bir nitelik kazanmıştır. 1997 yılı rakamlarına göre, il çapında nüfus doğum yerlerine göre yerliler nüfusun % 19'unu, yurtdışından gelenler %34'ünü, Doğu-Güneydoğu Anadolu Bölgesi kökenliler % 13'ünü, Kafkasya kökenliler % 18'ini, Karadeniz Bölgesi % 9'unu, diğerleri % 7'sini oluşturmaktaydı. (BA; C:1, 299) 2013 yılı Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerine göre, Bursa'da yaşayan 2.740.970 kişinin, 1.210.573'ü başka bir ilin nüfusuna kayıtlıdır ve Bursa'nın Türkiye'deki 80 ilin tamamından göç aldığı anlaşılmaktadır. (tuik.gov.tr, 2015)

2.BURSALILIK (KENTLİLİK) BİLİNCİNİN OLUŞUMUNDA BURSASPOR'UN ROLÜ

Resmen 1 Haziran 1963 günü kurulan Bursaspor Türkiye'nin kent adı verilen oluşturulmuş ilk takımıdır. Bursaspor'u diğer kentlerin kurduğu takımlar izlemiştir. Bursaspor aynı zamanda, Trabzonspor'dan sonra Anadolu'ya şampiyonluğu taşıyan ikinci kulüp olmuştur.

Profesyonel ligler kurulmadan önce Bursaspor'un kurucu kulüplerinden Acar İdmanyurdu ile bir başka Bursa takımı olan Güvenspor birer kez Türkiye Şampiyonu olmuştur. 1955 yılında Acar İdmanyurdu, Bursa'ya, futboldaki ilk Türkiye Şampiyonluğunu getirirken Güvenspor'da, 1959 yılında Türkiye Şampiyonluğunu kazanmıştır. Bu açıdan bakıldığında 2010 şampiyonluğu aslında Bursa'nın kazandığı ilk Türkiye şampiyonluğu değildir. Öte yandan bir müessese takımı olan Merinos ise 1953 ve 1954 yıllarında Türkiye üçüncülüğünü, 1956 yılında da Türkiye ikinciliğini kazanmıştır. (Kaplanoğlu, 2016) Bu dönemde Bursa'da büyük bedellerle transferler yapılmaya başlanmış, özellikle Acar ve Güvenspor yarı profesyonel kulüpler durumuna gelmiştir. (Tetiköz, 2002)

Türkiye'de kurulan 1.Futbol Ligi beşinci yılını tamamlamış, sıra bunu Anadolu'ya yaymaya gelmişti. Dönemin Futbol Federasyonu Başkanı Orhan Şeref Apak, 1.Lig'den düşen İstanbul, Ankara ve İzmir takımlarının yanı sıra, diğer büyük illerin takımlarından oluşan yeni bir lig kurmayı planlıyordu. Orhan Şeref Apak, bununla ilgili olarak Bursa'ya gelmiş, amatör spor kulüp başkanları ve kentin ileri gelenleriyle görüşmüştür. İlk olarak müessese kulübü Merinos'un profesyonel yapılması düşünülmüş, bu gerçekleşmeyince amatör kulüplerin birleşerek güçlü bir kent takımı oluşturulması önerilmiştir. (Kemankaş, 1996:49) (Rahmetli Necati Akgün aslında Merinos'un profesyonel olmak istediğini, ancak diğer kulüplerin müessese kulübü olması nedeniyle Merinos'a güvenmediği için Bursaspor'un kurulduğunu anlatır. (Tetiköz, 2002)) Birleşme için ilk öneri Acar İdmanyurdu Kulübüne yapılmıştır. Geçmiş 1920'lere dayanan Türkiye Şampiyonu unvanlı, kentteki tüm kesimlerin ve özellikle de Kapalıçarşı esnafının desteğini alan siyah beyazlı Acar İdmanyurdu, bir dönem devletin (hükümetin) takımı olarak kabul edilen sarı kırmızılı Akınspor, Muradiye semtinde yaşayan mübadele göçmenlerinin takımı kırmızı lacivertli Çelikspor, Pınarbaşı semtinin yeşil beyazlı takımı Pınarspor ve genelde Bulgaristan göçmenlerinin desteğini alan Ahmetpaşa mahallesinin takımı sarı siyahlı İstiklalspor'un yönetimleri, birleşmeye imza koymuştur. (bursaspor.org.tr, 2016)

Bursaspor'u oluşturan kulüplerin çoğu 1930 yılından önce kurulmuştur. Bursa'da ilk futbol ve spor kulübü olan Turan İdman Yurdu 1910 yılında kurulmuştu. Bursaspor'u oluşturan beş takımdan biri olan Acar İdmanyurdu ise, 1918 yılında kurulan Orhaniye İdman Yurdu'nun devamıdır. Orhaniye İdman Yurdu ile 1924 yılında kurulan Sanatkârlar Spor Kulübü, 1934 yılında birleşerek önce Sanatkârlar İdmanyurdu, sonra da Acar İdmanyurdu adını almıştır. 7 Temmuz 1927 günü kurulan sarı-kırmızı renklere sahip İnkışâf İdmanyurdu kulübü 1934 yılında adını Akınspor olarak değiştirmiştir. Bursaspor'u kuran kulüplerden biri olan Çelikspor ise, 1930 yılında Duruspor adıyla kurulmuş, yine 1930 yılından önce kurulan Sebat İdmanyurdu ile birleşerek, 1934 yılında Çelikspor adını almıştır. Pınarspor ise 1946 yılında kurulmuştur. Bursaspor'u kuran kulüplerin birleşme ve profesyonel olma tarihi olan 1963 yılı kulübün kuruluş tarihi olarak kabul edilmektedir. Raif Kaplanoğlu'na göre Bursaspor aslında yüz yıllık bir geçmişe sahiptir ve ikisi amatör, biri profesyonel olmak üzere üç Türkiye şampiyonluğu elde etmiştir. (Kaplanoğlu, 2016)

Renklerini Bursa ovasının yeşili ve Uludağ'ın beyazından alan Bursaspor kulübünün arması ise alt kısımda kulübün adının yazıldığı, Uludağ'ın resmedildiği orta kısmın hemen altında kuruluş yılı olan 1963 rakamı ve en üst bölümde de birleşen kulüplerin renklerini temsil eden beş yıldızdan oluş-

maktadır. Armada yer alan yıldızlardan, siyah yıldız Acar İdmanyurdu'nu, sarı yıldız İstiklalspor'u, yeşil yıldız Pınarspor'u, lacivert yıldız Çelikspor'u, kırmızı yıldız ise Akınspor'u temsil etmektedir. **Bursaspor'un kuruluş aşamasında yer alan beş amatör kulübün 33 yöneticisi, Bursaspor'un kurucu üyeleri olarak kabul edilmiş ve Çelikspor'un son başkanı olan Salih Kiracıbaşı kurucu üyelerin oylarıyla Bursaspor'un ilk başkanı olmuştur.** (bursaspor.org.tr, 2016)

İlk kez 1963-64 sezonunda organize edilen Türkiye 2.Ligi İstanbul, Ankara ve İzmir'in 1.Lig'den düşen yada mahalli profesyonel ligin başarılı olan takımlardan oluşturulmuştur. Onlara, daha önce 1.Lig'de yer alan bir müessese takımı olan Adana Demirspor ile son Türkiye Amatör Futbol Birincisi Mersin İdmanyurdu eklenmiştir. 1963-64 sezonu ile birlikte başlayan 2.Lig'de çekilen kura sonucunda Bursaspor ilk maçını 21 Eylül 1963 günü deplasmanda İzmir Demirspor ile oynamış ve ilk resmi puanını, 22 Eylül 1963 günü İzmir'de Ülküspor ile golsüz berabere kaldığı mücadeleden, ilk galibiyetini ise sezonun üçüncü haftasında İstanbul'da oynadığı Vefa deplasmanından almıştır. (bursaspor.org.tr, 2016)

Bursaspor'un 2010 yılında kazandığı şampiyonluğa kadar ligdeki en büyük başarısı 1979-1980 sezonunda aldığı dördüncülük olmuştur. (Kemankaş, 1996:5) 1967 yılında Birinci Lig'e çıkan Bursaspor, 1985-1986 futbol sezonunda ilk ve tek Türkiye kupasını kazanmıştır. Türkiye kupası finalini Bursaspor, Altay'la oynamış ve 2-0 kazanmıştır. Bursaspor aynı sezonda tarihinde ilk kez küme düşmüştür. Ancak kupayı kazanması nedeniyle yönetmelik sayesinde ligde kalabilmiştir. (Kaplanoğlu, 2016)

Ligin en eski kulüplerinden biri olan Bursaspor 2003-2004 sezonunda İkinci Lige düşmüş, iki sezon bu ligde mücadele ettikten sonra 2005-2006 sezonunda tekrar Süper Lige yükselmiştir. Dört yıl sonra Türkiye şampiyonu olmuştur. Bursaspor 16 Mayıs 2010 günü mucizevi bir şekilde şampiyon olarak Türk futbolunda "Anadolu Devrimi" olarak adlandırılan bir başarıya imza atmıştır. Bu başarıya daha önce ulaşan tek Anadolu kulübü olan Trabzonspor son şampiyonluğunu 1983-1984 sezonunda kazanmış; yirmi altı yıl süresince üç İstanbul takımı şampiyonluğu kendi arasında paylaşmıştır. (Zencirkıran, 2011:15)

Bursaspor'un şampiyonluğu futbolcular ve teknik kadro kadar kentin kenetlenmesi sonucu gelen bir başarıdır. 2009-2010 sezonunda "o sene bu sene" sloganıyla motive olan kent dinamikleri her anlamda bir araya gelmiştir. Örneğin İstanbul Büyükşehir Belediyesi deplasmanına 35 bin kişiyle gidilmiştir. Bu Türk futbol tarihine deplasman rekoru olarak girmiştir. İstanbul deplasmanında kazanılan Fenerbahçe ve Beşiktaş maçlarından sonra binlerce taraftarlar takımlarını Bursa'ya bir saat uzaklıktaki Topçular iskelesinde karşılamıştır. Kent asılan bayraklarla adeta karnaval yerine çevrilmiş, camia şampiyonluğa inanmış, tribün şovlarıyla iç sahadaki maçların büyük bölümü kazanılmış, bütün bunların sonucunda şampiyonluk yirmi altı yıl aradan sonra Anadolu'ya gelmiştir. 16 Mayıs günü Bursa'da ve Anadolu'nun birçok kentinde yer yerinden oynamıştır. (Zencirkıran, 2011:26-27) Bu şampiyonluk sonrası Bursaspor bayrağı (ki bununla ilgili marş dahi bestelenmişti) Boğaz Köprüsüne asılmıştır.

Kent takımlarının şampiyon olması çok sık rastlanan bir olay değildir. Bursaspor'un kuruluşunun 47.yılında şampiyon olması gibi, Bursa'ya göre çok daha küçük bir kent olan, 340 bin kişilik kentin takımı Leicester City İngiltere Premier Liginde kurulduktan 132 yıl sonra 2016'da şampiyonluk ipini göğüslemiştir. (Yetişmişoğlu, 2016) Kent takımlarının taraftarları kentlilik bilincinin ne olduğunu iyi bilirler. Bursaspor taraftarlarının sıkça dile getirdiği gibi şampiyon takımı tutmazlar, sabredip

tuttukları takımı şampiyon yaparlar. Bunun için bazen yarım asır, bazen bir asırdan fazla beklemeyi göze alırlar.

Bursaspor kuruluşundan itibaren kendisini, üç büyükler olarak adlandırılan İstanbul takımlarının karşısında konumlandırıldığı, taraftarların deyişimiyle “Bizans’a” karşı Anadolu’nun sesi olarak gördüğü söylenebilir. (Zencirkıran, 2011:168) Bursaspor taraftarları “üç büyük” kulübe aşırı derecede antipati duyar, başka kentlerde oldukça yaygın olan ikinci takım kavramına karşı çıkar, gerçek bir Bursasporlunun asla başka bir takımı olamaz.

Kentlilik bilincine ve kente karşı aidiyet duygusuna sahip olmak için **aynı mekânı** paylaşmak yeterli değildir. Kentlilik bilinci için **ortak bir paydalar gerekmektedir**. “Aidiyet” kentlilik bilincinin ana unsurlarından biridir. Kendini kente ait hisseden bir kente karşı sorumlu davranmakta yani kentlilik bilincine ulaşmaktadır. (Keskin vd, 2015: 40) Göçmenlerin doğup, büyüdüğü toprakları unutup, yeni kentlerine alışmaları oldukça zahmetli ve uzun bir süreçtir. Farklı coğrafyalardan kente göçen Bursalıların belki de buluştukları tek ortak payda ise Bursaspor olmuştur. Bursa’daki başka hiç bir aidiyetin Bursaspor kadar birleştirici olmadığını söylemek olanaklıdır.

Araştırmacı Raif Kaplanoğlu Bursalı olmakla, Bursasporlu olmak arasındaki ilişkiyi şöyle açıklamaktadır: “Bursa’yı yöneten yerel yöneticiler, ülkemizin, hatta dünyanın dört köşesinden Bursa’ya gelip yerleşen insanlara hemşerilik bilinci aşılacak için bir dizi kültürel etkinlik düzenliyor, onları Bursalı yapmak istiyor... Bence mutlaka yapmalı da!.. Bursa’da kültürel bir birlik oluşturulmak isteniyorsa eğer, tüm Bursalıları hemşerilik bağlarıyla bir birine bağlamak istiyorlarsa, önce Bursasporlu yapma gerektiğine inanıyorum. Bursasporlu olmadan bir kişinin Bursalı olması çok zordur. Bugün Bursa Türkiye Şampiyonu... Bursalı yerel yöneticiler ne kadar para harcasalar da kentlilik bilincini geliştirmek için ne kadar çaba harcarsa da bu kadar etkili olamaz. Yüzbinlerce Bursalı nasıl şampiyonluk gecesi aynı duygularla bağırmişti meydanlarda... Bursa’nın marka değeri için harcanan tüm emeklere karşın, bir avuç Bursasporlu sporcu ve spor adamı, Bursa’nın marka değerini arttırmıştır.” (Kaplanoğlu, 2016)

“Bursasporluyum” denildiğinde başka toplumsal sembollere ve söylemlere gerek kalmıyor, kentliliği, kentsel ve kültürel aidiyet söylenmiş olunuyor. (Doğan, 2010: 74)

Kent, onu oluşturan fiziksel, sosyal ve ekonomik değerlerin fiziksel mekândaki anlatım aracıdır. Kentlilik; bireylerin kentte yaşamının gerektirdiği koşul ve normları anlamış, özümsemiş ve benimsemiş olmaları demektir. Kentlilik bilinciyse, kentte yaşayan bireylerin kente özgü tutum ve davranışlar sergilemeleri, birer kentli birey olduklarının farkında olmaları ve buna uygun davranışları anlamına gelmektedir. Kentlilik bilincinin oluşabilmesi için, bireylerin yaşadıkları kent ile anlamlı, güçlü ve sürdürülebilir bağlar kurabilmeleri ve kendilerini yaşadıkları kentin bir parçası gibi hissetmeleri gerekmektedir. Kente karşı aidiyet duygusunu hissetmek, kenti sahiplenip, korumak, kentlilik bilincinin oluşumu için gerekli olan unsurların başında gelmektedir. (Banger, 2010)

Bursa’da Kentlilik Bilinci Araştırması’ndan elde edilen bulgulara göre kentlilik tanımı açısından “kendini Bursalı hissetmek”, “evin sahibi gibi görmek” önemli faktörler olarak öne çıkmaktadır. Kentliliğin bir yerde doğmuş olmaktan daha çok, kendini bir yere ait hissetmekle açıklanması, kentliliğin sonradan, bireysel çabayla kazanılacağı bilincinin oluşması nüfusunun neredeyse yarısı başka yere kayıtlı olan Bursa açısından son derece önemlidir. (Keskin vd, 2015: 40) Bursaspor’un tribünlerinde de kentin heterojen yapısını gözlemlemek olanaklıdır. Bursaspor’un ünlü taraftar grubu Teksas’ın tribün liderlerinden Selim Kurtulan İstanbul, Teksas Taraftarlar Derneği Başkanı Mehmet Güzelsöz ise Diyarbakır doğumludur. Aileleri Bursa’ya yerleştikten sonra küçük yaşta tribünlerde yer almaya baş-

lamışlardır. Mehmet Güzelsöz kendisiyle yapılan bir söyleşide şehir milliyetçisi olduklarını ve ortak paydalarının Bursa ve Bursaspor olduğunu ifade etmiştir. (Zencirkıran, 2011:392-397)

Kentlilik bilinci kentte yaşayanların birbirini fark etmesi, anlaması, farklılıklarını çeşitlilik olarak algılaması ve bu çeşitlilik ve renk harmonisinden kent kültürü-kentlilik adına ortaklıklar çıkarma çabalarının bütünüdür. (Kentleşme Şurası, 2009:22)

Kentlilerin yaşadıkları yere aidiyet hissi ile bağlanmaları ve orayı sahiplenmelerini de beraberinde getirmektedir. Günümüzde Bursaspor'u tutmak, Bursalılar tarafından Bursa'yı sevmekle ve ona sahip çıkmakla eşdeğer kabul edilen bir olgudur. Başta Bursaspor olmak üzere Anadolu kulüplerinin taraftarı takımlarının hakkını savunmayı, kenti savunma anlamına gelen "şehir-i müdafaa" olarak adlandırmıştır. Anadolu takımları zaman zaman yaptıkları büyük yürüyüşlerle takımlarının uğradıkları haksızlıkları protesto etmektedir. Örneğin Bursaspor taraftarları 15 Mart 2013 günü yapılan büyük yürüyüş sonrasında Futbol Federasyonunun Bursa Temsilciliği'ne siyah çelenk bırakılarak Bursaspor üzerinde oynanan oyunları protesto etmişlerdir. Dolayısıyla Bursasporlu olmak, Bursalı olmanın ve kenti savunmanın kriterlerinden biri olarak kabul edilmektedir. Böylece Bursaspor taraftarı yalnızca Bursaspor'un değil, kentin de bir parçası olduğunu hissetmektedir. Bursaspor tribünlerinin merkezi sayılan farklı etnisite ve siyasi görüşlerden insanların yer aldığı Teksas grubunun felsefesinin temelini "her şey Bursa için ve anti İstanbul" düşüncesi oluşturmaktadır. Bursa adının olduğu her platformda kentin her türlü değerinin yanında yer almayı esas almaktadırlar. (Zencirkıran, 2011: 404)

İsmail Doğan Bursaspor taraftarlığını bir renk, bir kent, bir coğrafya, bir tarih ve bir inanç taraftarlığı olarak değerlendirmekte ve Bursalıların özelliklerini şöyle anlatmaktadır. *"Başarma duygusu yüksektir; mensubiyetlerine, kentli aidiyetlerine önemle vurgu yapan; kent ayrıcalığını üreten coğrafyanın bahsettiği doğal renklere tutkun insanlardır. Onun için yeşili, onun için beyazı severler. O nedenle Bursa onların her türlü sosyal kimliğinin önünde yer alır. Bursaspor onlar için Bursa'nın, çok sevdikleri kentin büyük bir değeridir. Bursalılar işte bu nedenle Bursasporludurlar. Bu yüzden şampiyonluk onlar için araçtır. "Öyle mutluyuz ki bu sene şampiyonluğun canı cehenneme" ya da "kupalara tapsaydık Bursasporlu olmazdık" diyebilmektedirler."* (Doğan, 2010: 14)

Bursa'yla bütünleşmiş Bursaspor'u kentin ortak değerlerinden biri olarak görmek olanaklıdır. Aynı zamanda Bursaspor kentin en büyük moral değerlerinden biridir. Bursaspor'un galip geldiği haftalarda sanayi üretiminde artış olduğu bile öne sürülmektedir.

Günümüzde kentleri Dünya'ya tanıtmanın en önemli yollarından biri de futboldur. Parma, Roma gibi gelişmiş, tarihi ve doğal zenginliklere sahip kentler futbol takımlarıyla tanınmaktadır. Futbol takımlarının başarısı büyük bir tanıtım olanağı sağlamakta ve doğal olarak kentlere olan ilgiyi de arttırmaktadır. (Doğan, 2004: 149) Bursa kentinin de en büyük markası kuşkusuz Bursaspor'dur. Bursa Büyükşehir Belediye Başkanı Recep Altepe kendisiyle yapılan bir röportajda Bursaspor'la ilgili olarak şunları söylemiştir: *"Bursaspor'la ilk defa bu kadar yakından ilgilenen belediye başkanı biziz. Niçin? Çünkü bu şehrin ismini öne çıkarmak çok önemli. Biz, buna çok önem veriyoruz. Bu şehrin mümtaz bir kulübü var: Bursaspor! Ona sahip çıkmak gerekir, destek olmak gerekir. Şehrin adını bu yoldan kolaylıkla duyuruyorsunuz. Çünkü bu şehrin bir markası. Marka şehir dediğimiz, böylesi markalarıyla oluyor. Başka türlü olmaz."* (Tonak, 2013:8-9)

3. YEREL MEDYA VE BURSASPOR İLİŞKİSİ

Bursaspor'un Bursa kent yaşamında bu denli ön planda olmasında Anadolu'nun diğer kentlerine göre son derece güçlü olan yerel medyanın büyük rol oynadığı kabul edilmektedir. Köklü bir geçmişe sahip olan Bursa basının Osmanlı döneminde İstanbul ve Rumeli'nin biraz gerisinde, Anadolu'nun ise bir hayli önünde olduğu kabul edilmektedir. Osmanlı sınırları içinde yayımlanan ilk Türkçe gazete, birinci sayısı 11 Kasım 1831 günü yayımlanan Takvim-i Vekayi'dir. 1867 yılında çıkarılan Teşkilatı Vilayet reformu ile Anadolu eyaleti aralarında merkez sancağı Bursa olan Hudâvendigar Vilayeti bulunduğ dörd vilayete bölünmüştür. Ardından her vilayette bir matbaa açılması ve gazete çıkarılması kararlaştırılmıştır. 1868 yılında Bursa matbaa kurulmuş ve yaklaşık bir yıl sonra Vali Hacı İzzet Paşa döneminde 8 Şubat 1869 Cumartesi günü vilayetin resmi yayın organı olan Hudâvendigar adlı gazete yayınlanmaya başlamıştır. Bursa basınının başlangıcı *Hudâvendigar* gazetesine dayanmaktadır. (Üsküdarı, 1972:119-124)

Cumhuriyet döneminde de önemini koruyan Bursa basını asıl önemli hamlesini 1974 yılında yapmıştır. 11 Eylül 1974 günü Bursa ofset tekniğiyle ve bazı sayfaları renkli olarak basılan bir gazete-ye sahip olmuştur. Yerel girişim ve İstanbul'da Günaydın gazetesini çıkaran Web Ofset ortaklığıyla 1950'den bu yana yerel basının lideri olan Hakimiyet gazetesi *Bursa Hakimiyet* adıyla yayımlanmaya başlamıştır. Ofset tekniğiyle basılan bu gazete spor alanında da ilklere imza atmış, ilk kez yurtdışına muhabir göndermiştir. Bursaspor'un ilk büyük yurtdışı başarısı olan Avrupa Kupa Galipleri Kupasında İrlanda'nın Fin Harps takımını eleyerek tur atlamış ve bu zafer Bursa Hakimiyet geniş bir biçimde yer alırken, İstanbul basınında yer bulamamıştır. (Akkılıç, 2006: 43)

Yüksek tirajlara ulaşan Bursa Hakimiyet Gazetesi on yıl boyunca rakipsiz kalmıştır. 1983 yılında yayın hayatına başlayan ve ofset tekniğiyle basılan Hakimiyet Gazetesi Bursa yerel basınına hareket ve rekabet getirmiştir. Bu gazeteleri 1986'da kurulan Uludağ ve 1987'de kurulan Olay gazeteleri izlemiştir. (Akkılıç, 2006:43) Yerel basındaki rekabet Bursaspor'u da derinden etkilemekteydi, zira bir medya grubunun desteklediği kulüp yönetimini, diğer medya grubu kıyasıya eleştirebiliyordu. (Zencirkıran, 2011:166) Öte yandan bu gazeteler Bursaspor'un üzerinde Anadolu'nun başka hiçbir takımında görülmediği kadar baskıda yaratıyordu. Dört ofset gazete arasındaki rekabet ve reklam pastasından pay alma savaşına İstanbul'un ulusal gazeteleri büro açıp, özel ekler çıkararak dahil olmuştur. Bursa basınının güçlenmesinde spor sayfalarının da büyük katkısı olduğu kabul edilmektedir. İstanbul gazetelerinin çıkardığı Bursa eklerinde de en geniş yeri, yerel haberlerin yanı sıra Bursaspor'un aldığı bilinmektedir.

1990'ların günümüze dek Bursa'nın güçlü gazetelerine sayısı ona yaklaşan yeni gazeteler eklenmiş, yazılı basına Olay TV, AS TV ve Line TV gibi televizyon kanalları ve sayısı yirmiyi geçen radyo istasyonları eklenerek Bursa medyasını oluşturmuştur. Özellikle Bursa'ya yönelik yayın yapan televizyon kanallarındaki spor haberlerinde Bursaspor ana gündemi oluştururken, Bursaspor'un konuşulduğu spor programları geniş bir biçimde yer bulmuştur. Üstelik son yıllarda Bursaspor da kendi medyasına sahip olmuş, televizyonu, dergisi ve internet sitesiyle kendi iletişimini yapmaya başlamıştır.

Basında Bursa-İstanbul çekişmesi en çok spor haberlerinde yaşanmıştır. İstanbul basını Bursaspor'a neredeyse hiç yer vermezken, Bursa basını Bursaspor'a oldukça geniş bir şekilde yer vermiştir. İstanbul basınının spor haberlerini ve maçları verirken üç büyükler dışındaki takımlara yönelik ayrımcı tavrının da Bursasporluluk kimliğinin oluşumunda önemli bir role sahip olduğu kabul edilmektedir. (Zencirkıran, 2011:168-169)

Bursa basını son kırk yılda ofset baskılı gazeteler, televizyonlar ve radyolarla büyük bir değişim yaşayarak İstanbul medyasıyla en azından bölgesel olarak yarışabilecek noktaya gelmiştir. 1974 yılında Bursa Hakimiyet ile başlayan sonra Hakimiyet (Bursa Haber), Uludağ ve Olay'la devam eden modernleşme ve yapısal değişim sonucunda uzmanlaşma ön plana çıkarken spor ve magazin gazeteciliği önem kazanmıştır. (Akkılıç, 2006: 43) Bursa basını, hem İstanbul'a yakınlığı, hem de yapılan büyük yatırımlar nedeniyle "Küçük Bab-ı Ali" olarak adlandırılmıştır. (Zencirkıran, 2011:281)

Bursa'da Kentlilik Bilinci Araştırması'na göre Bursa'ya gelen göçmenler arasında yaşadıkları kentle ilgilendikleri ve duyarlı olduklarının ölçütlerinden biri olan yerel basını takip oranı yüksek çıkmıştır. Zira duyarlılık, kentli olmanın vazgeçilmez bir unsuru olarak kabul edilmektedir. (Keskin vd, 2015: 40)

Bursaspor'un yerel basının tirajlarına doğrudan etki ettiği, halkı gazete almaya teşvik ettiği ve yerel basını besleyen unsurların başında geldiği kabul edilmektedir. Bu nedenle Bursasporla, Bursa yerel medyasının çok yakın ilişkisi bulunduğu ve Bursaspor'un gelişiminde yerel basının büyük katkısı olduğu kabul edilmektedir. (Zencirkıran, 2011:282) 2010 yılında gelen mucizevi şampiyonlukta da Bursa yerel medyasının büyük destek verdiği ve kentte yaratılan sinerjide büyük rolü olduğu bilinmektedir.

SONUÇ

Çok köklü ve güçlü bir futbol geleneğine sahip olan Bursa profesyonel ligler kurulmadan önce iki kez Türkiye şampiyonluğu yaşamış, futbolla her zaman iç içe olmuş bir spor kentidir. 1963 yılında kurulan Bursaspor aynı zamanda Türkiye'nin ilk kent takımı olarak tarihe geçmiştir. Bursaspor, kentin demografik dağılımına uygun bir şekilde beş farklı toplumsal kesimi temsil eden kulübün birleşmesiyle kurulmuştur. Böylece kozmopolit bir karaktere sahip olan kentin tüm renkleri kendisini Bursasporlu olarak görebilmiştir. Türkiye'nin 80 kentinden de göç alan Bursa'nın demografik yansımasını Bursaspor tribünlerinde de görmek olanaklıdır. Ünlü taraftar gruplarından Teksas'ın liderlerinden biri İstanbul, diğeri Diyarbakır doğumludur. Tribün liderleri de ortak paydalarının Bursa ve Bursaspor olduğunu ifade etmektedir. Bursaspor'un maçlarında etnik, dini, sınıfsal ya da siyasal farklılıklar ortadan kalkmaktadır, ister holding patronu olsun, isterse taraftarın büyük çoğunluğunu oluşturan garajaltından bir işçi, herkes artık aynı heyecanı taşıyan birer "taraftar" olarak tribündeki yerini almaktadır.

Bursaspor, 2010 yılında Türkiye Ligi şampiyonu olarak Trabzonspor'un ardından şampiyonluğu Anadolu'ya taşımıştır. Bu şampiyonlukta teknik kadro ve oyuncuların başarısı kadar kentin kenetlenmesi ve onbinlerce kişiyle deplasmanlara gidilmesi büyük rol oynamıştır. Futbolda İstanbul hegemonyasının yıkıldığı, "Anadolu'dan şampiyon çıkmaz ezberinin bozulduğu", Anadolu ateşinin Türk futbolunu aydınlattığı tertemiz bir şampiyonluk elde etmiştir Bursaspor. Dünya çapında yankı uyandıran bu başarı Bursa'nın tanıtımına da olağanüstü katkı sağlamıştır. Kuşkusuz kentin en büyük markası ve moral değeri Bursaspor'dur. Ve unutulmamalıdır ki "futbol asla sadece futbol değildir". Pek çok işlevi olan futbol gündelik yaşamımızın vazgeçilmezlerinden biridir. Bursaspor'un galip geldiği haftalarda sanayi üretiminde artış olduğu bile öne sürülmektedir. Bu durum bile Bursaspor'un Bursalıların gündelik yaşamlarında ne denli önem taşıdığının kanıtıdır.

Bursaspor'un kent yaşamında bu denli ön planda olmasını ise son derece güçlü olan ve "Küçük Bab-ı Ali" olarak adlandırılan yerel basın sağlamıştır. Futbol kenti Bursa'nın yerel basını Anadolu'nun

bir başka kentinde görülmediği kadar destek sağladığı gibi, teknik kadro, oyuncular ve yönetim üzerinde de en az ateşli taraftarı kadar büyük bir baskı oluşturmaktadır.

Bursa'da yaşayanlar doğdukları ya da doydukları yeri, yani Bursa'yı, kendi kentleri olarak görmedikçe bir kentlilik bilincinden söz etmek mümkün olmayacaktır. Farklı coğrafyalardan gelerek Bursa'yı yurt edinen göçmenlerin kendilerini "Bursalı" hissetmeleri son derece önemlidir. Bana göre Bursa gibi kozmopolit bir kentte kentlilik bilinci yaratmanın başlıca yollarından biri kentte yaşayanların Bursasporlu olmalarını sağlamaktan geçmektedir. Zira bu aşama Bursalı olmanın ve kente aidiyet duygusuyla bağlanmanın ilk adımı olarak değerlendirilmelidir. Bu konuda kentin ve Bursaspor'un yöneticilerine büyük görev düşmektedir. Özellikle ilköğretim çağındaki çocuklara yönelik düzenli halkla ilişkiler faaliyetleri ve kampanyalar yürütülmeli, genç kuşağın Bursaspor'u benimsemesi için çaba harcanmalıdır. Bursasporla çok yakın ilişki içinde olduğu bilinen Bursa yerel medyasının da bu konuyu gündemde tutması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- AKKILIÇ, Yılmaz (2006) Bursa Basın Tarihi Üzerine Bir Deneme, Bursa Defteri, Sayı:26, s.36-43.
- BANGER, Gürcan (2010) “**Kentlilik Bilinci**” <http://www.duyguguncesi.net/?p=2523> (Erişim Tarihi: 25.03.2016)
- BURSA DEFTERİ (2013) Mübadele ve Bursa'ya Etkileri, Bursa Defteri, Sayı:39-40, s.53-57.
- DOĞAN, İsmail (2010) Şarkıların Çağırıldığı Şampiyon: Bursaspor, Ankara: İmaj Yayınevi.
- DOĞAN, İsmail (2004) Eylül ve Bursa, İstanbul: Gendaş Kültür.
- ERTÜRK, Hasan ve KARAKURT TOSUN, Elif (2009) “Küreselleşme Sürecinde Kentlerde Mekânsal, Sosyal Ve Kültürel Değişim: Bursa Örneği”, Uludağ Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi,16: 37-53.
- KARAKURT TOSUN, Elif (2010) 21. Yüzyıl Kentleri, Ekin Kitabevi, Bursa
- KAPLANOĞLU, Raif (2015) “Bursasporlu Olmanın Ayrıcalığı”, <http://bursa1.haberyazilimi.org/makale/bursasporlu-olmanin-ayricaligi-134.html> (Erişim Tarihi: 10.03.2016)
- KEMANKAŞ, İsmail (1996) Dünden Bugüne Bursaspor, Bursa: Bursaspor Yayınları.
- KENTLEŞME ŞURASI (2009) Kentlilik Bilinci Kültür ve Eğitim Komisyonu Raporu, Ankara: T.C. Bayındırlık ve İskân Bakanlığı.
- KESKİN, Enes Battal, SAĞOCAK, Mehtap ve ARSLAN, Tülin Vural (2015) Kentlilik Bilinci Çalışmaları İçin Bir Model Önerisi: Bursa'da Kentlilik Bilinci Araştırması Paradoks Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi, Cilt: 11, Sayı: 1, s.21-43.
- TETİKÖZ, Özgür (2002) “Necati Akgün Röportajı” <http://www.bursaspor.net/sayfa.asp?ContentID=Roportajlar&id=%7BB022C411-2055-4212-B42D-4F1BD0885622%7D> (Erişim Tarihi: 14.08.2016)
- TONAK, Hacı (2013) Büyükşehir Belediye Başkanı Recep Altepe ile Bursa'nın On Yılı Üzerine, Bursa Defteri, Sayı:39-40, s.6-35.
- ÜSKÜDARİ, Faruk (1972) Eski Bursa'dan Notlar, Ankara: Bursa Ticaret ve Sanayi Odası Yayını.
- YETİŞMİŞOĞLU, Serkan (2016) “Tarih yazan Timsahlar ve Mavi Tilkiler” <http://www.bursa.com/makale/tarih-yazan-timsahlar-ve-mavi-tilkiler-1330/> (Erişim Tarihi: 15.05.2016)
- ZENCİRKIRAN, Memet (2011) Beşinci Şampiyon Bursaspor, İstanbul: İletişim Yayınları.
- <http://www.bursaspor.org.tr/bs/tarih/anasayfa/> (Erişim Tarihi: 25.03.2016)
- <http://www.tuik.gov.tr/ilGostergeleri/iller/BURSA.pdf> (Erişim Tarihi: 20.03.2016)